

УДК 342.25:321(477)

Олеся Ременяк,*аспірант кафедри конституційного та міжнародного права
Інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»*

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Стаття присвячена питанню формування методологічної бази для проведення дослідження децентралізації публічної влади в правовій теорії та державотворчій практиці, визначенню основних напрямів та принципів дослідження, а також окремим аспектам змістового характеру дослідження, яке виконується автором.

Ключові слова: децентралізація, методологія, плюралізм, принципи дослідження.

Постановка проблеми. Довгі роки у науці панувала думка про неможливість обміну методологічним досвідом між різними сферами знань. Однак останнім часом наукова спільнота притримується позиції, згідно з якою реальна наукова практика переконливо спростовує подібні філософські фантазії. Більше того, вчені постійно перетинають межі між науками, щоб на основі досвіду колег з інших наукових галузей вирішувати свої власні завдання [1, с. 230].

Проблематика дослідження методології у теорії права є гострою, оскільки перебуває у стані переходу від моністичної методології до філософсько-методологічного плюралізму [2, с. 10]. Зазначений напрям для розвідок є найдоцільнішим, оскільки застосування різноманітних підходів, принципів, методів дає підстави для взаємодоповнення і гарантує свободу пошуку істини. Слушною є думка В. Л. Федоренко про те, що у методології не повинно бути обов'язкового консенсусу з досліджуваних проблем, що породжує множинність теорії альтернативних стратегій цього філософського явища [3, с. 14]. Із цих причин застосування різноманітних методологічних підходів дає підстави з'ясувати сутність категоріального апарату з вибраної тематики, виявити загальні закономірності та особливості формування і розвитку феномену децентралізації публічної влади, уникнути однобічності підходів. Під плюралізмом у методології необхідно розуміти відсутність у вчених єдиного підходу до розуміння й власне поняття методології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із даної теми. Застосування методологічного плюралізму у науці було обґрунтовано вченими ще на початку минулого століття. Їхня позиція базувалася на твердженні про відсутність об'єктивної істини, а відповідно, існуванні кількох або безлічі незалежних основ пізнання, при цьому між ними відбувається певна взаємодія [4, с. 701]. Різноманітність методологічних підходів була властива юриспруденції з початку ХХ століття. Ю. М. Оборотов, як прибічник плюралізму у методології, вказував на важ-

ливість плюралізму як складової методології юриспруденції [5, с. 41]. Проведений аналіз дає підстави для формування думки про те, що багатоманітність методологічного інструментарію потребує творчого переосмислення, збагачення змісту і доповнення в умовах сьогодення, зважаючи на потреби практики.

Аналіз спеціальної юридичної літератури дає підстави для виокремлення трьох основних правил, на яких ґрунтується методологічний плюралізм. По-перше, це об'єктивна зумовленість вибраних методів дослідження його предметом; по-друге, це необхідність встановлення єдиної істини, вірогідність якої можна довести й перевірити за допомогою певних об'єктивних критеріїв; по-третє, спроможність дослідницького методу розкривати соціальну сутність явищ, що досліджуються [6, с. 619].

Слід застерегти, що однобокий підхід до досліджуваного питання є неприпустимим, оскільки сама децентралізація влади, за слухним зауваженням Г.О. Дубова, має плюралістичний характер, і, відповідно, не існує єдиного розуміння цього поняття [7, с. 23]. Разом із тим сучасна методологічна система права повинна враховувати й такі моменти. По-перше, досліджуючи те чи інше явище, необхідно подолати жорстке роз'єднання права як науки та права як практичної сторони. Зазначене має безпосереднє відношення до дослідження феномену децентралізації публічної влади як теоретичного поняття та як практичних процесів організації державної влади, що ґрунтуються на принципі децентралізації. По-друге, під час обрання методологічної системи або окремих методів варто вибудовувати свій вибір із міркувань доцільності та узгодження правової теорії з правовою практикою. У контексті вибраної проблематики дослідження така синергія стосується й політичних, і державно-управлінських знань у сфері централізації влади. По-третє, методологія дослідження проблем децентралізації публічної влади повинна розумітися як вчення про організацію державної влади, що є процесом перерозподілу владних повноважень та обсягів

компетенції між центральними та місцевими рівнями організації публічної влади зі зміщенням акценту виконання на місцях у частині здійснення заздалегідь окреслених і гарантованих державою функцій [8, с. 201]. По-четверте, методологія при дослідженні феномену децентралізації публічної влади в правовій теорії та державотворчій практиці повинна бути представлена як цілісна світоглядна концепція правопізнання. По-п'яте, за умови включення до структури методології методів практичного пізнання правом будуть охоплені усі можливі методи використання права людьми [9, с. 35-36].

Метою цієї статті є визначення методологічних принципів дослідження проблематики децентралізації публічної влади в правовій теорії та державотворчій практиці.

Виклад основного матеріалу. Створення теоретико-методологічної бази дослідження ґрунтується на принципі ретельного відбору лише тих даних, що можуть набути теоретичного або практичного застосування у теорії права та у державному управлінні. Для досягнення цього, втім, не обійтися без уважного розгляду проблеми децентралізації публічної влади у різних аспектах. Таким чином, очевидно стає неможливість обмеження розгляду лише питаннями юридичного характеру, і постає нагальна потреба у зверненні до не юридичних сфер знання, зокрема до політології, історії вчень про державу і право, державного управління, державного будівництва та місцевого самоврядування, філософії права та ін. [10, с. 175].

Науково-теоретичне визначення поняття децентралізації публічної влади вимагає чіткого уявлення про те, яким чином вона здійснюється, чи ефективно функціонує та регулює відносини у сфері організації державної влади. При цьому дослідження феномену децентралізації публічної влади в правовій теорії та державотворчій практиці зумовлює формування системи теоретичних висновків і рекомендацій, що можуть бути вироблені лише на певних категоріях і поняттях, що повинні бути методологічним базисом під час дослідження особливостей децентралізації влади. Це вимагає певної методології, що є не тільки підґрунтям для правильного сприйняття, розуміння феномену децентралізації публічної влади, а й визначає шлях пізнання тих специфічних закономірностей, особливостей, парадигм, що становлять основу децентралізаційних процесів у державі.

Основою дослідження децентралізації публічної влади в правовій теорії та державотворчій практиці повинні бути певні наукові підходи, засоби, принципи (основоположні ідеї), а також методи. Систематизацію та класифікацію цих критеріїв дослідження у теорії пізнання здійснює методологія.

У контексті дослідження сутності методології дослідження проблем децентралізації публічної влади в правовій теорії та державотворчій практиці слушною є думка О. В. Петри-

шина та М. В. Цвіка про те, що методологія правової науки зумовлена особливостями правової реальності і являє собою цілісну та узгоджену систему способів пізнання, що включає такі складники: 1) загальний (філософський) підхід; 2) загальнонаукові методи; 3) спеціальні методи; 4) власні правові методи [11, с. 26]. Іншого підходу до розуміння сутності методології дотримується М. С. Кельман, який розглядає її як певну систему внутрішнього осмислення, що здійснюється за законами зворотної логіки. Невпинний процес вдосконалення підходів і методів пізнання, а також дослідницького процесу є запорукою вдосконалення самої ж методології [12, с. 5].

Хоча методологія досліджень є не новітнім явищем у теорії права, проте єдиного підходу до розуміння її сутності серед учених немає. Зокрема, в Українському енциклопедичному словнику під методологією розуміють: сукупність прийомів, методів і способів наукового дослідження; вчення про методи пізнання та перетворення дійсності [13, с. 784]. Разом із тим методологія бере свої витoki із філософсько-світоглядних підходів, як-то матеріалістичного чи ідеалістичного, діалектичного чи метафізичного; загальнонаукових, групових, спеціальних методів. До загальнонаукових методів належать структурний, функціональний, сходження від абстрактного до конкретного, формально-логічні процедури – аналіз, синтез та ін. До групового методу відносять метод конкретно-соціологічного дослідження, що може бути застосований у формі анкетування, інтерв'ювання, опитування. Спеціальними ж методами є метод тлумачення юридичних норм, узагальнення юридичної практики та ін. [6, с. 618-619].

Ця позиція є системною, однак обґрунтування сутності методології дослідження є доволі однобічним і потребує ширшого тлумачення. Так, окремі вчені-правознавці до структури методології, крім зазначених уже її елементів, відносять також і систему певних теоретичних принципів [14, с. 14].

Наведене дає підстави для висновку про те, що кожен із розглянутих підходів до розуміння поняття, сутності, структури методології дослідження вказує на певну об'єктивовану особливість методології. Із цих причин вважаємо за необхідне під методологією дослідження проблем децентралізації публічної влади розуміти цілісне, інтегральне явище, що поєднує в собі низку елементів, таких як система теоретичних принципів, філософсько-світоглядні підходи, методи (загально правові, групові, спеціальні), що зумовлюють всебічне та об'єктивне дослідження децентралізації публічної влади в теорії права та державотворчій практиці.

Будь-яке соціальне експериментування повинно бути глибоко осмисленим і об'єктивно виправданим, адже тільки передова, сучасна методологія, застосування нових правотворчих та державотворчих технологій можуть забезпечити прогрес у правовому житті суспільства, а неправильна, відстала методоло-

гія – це шлях до помилок, застою і стагнації [15, с. 40]. Методологію дослідження проблем децентралізації публічної влади становлять загальнотеоретичні принципи, наукові підходи, а також методи, які б дали змогу систематизувати наукові погляди щодо понять «децентралізація», «децентралізація публічної влади», її ознаки, суб'єкти, моделі, особливості формування, принципи та ін. Це знову ж таки свідчить про необхідність опрацювання концептуальних теоретичних та методологічних засад феномену децентралізації публічної влади.

Не менш важливим є оволодіння методологічними засадами дослідження проблем децентралізації публічної влади, що створить підстави для здійснення методологічної та світоглядної переоцінки правил та цінностей суспільного життя щодо різноманітних форм пізнання та людської діяльності, в тому числі й особливостей децентралізації публічної влади в умовах сучасного державотворення в Україні.

Методологічні засади, як-от принципи, надають проведеному дослідженню чіткості, визначають основні напрями дослідження й розвитку пізнавальної діяльності. Наукові підходи, що використовуються у методології, і методологічні принципи, основоположні ідеї не є тотожними поняттями і мають низку відмінностей. Застосування того чи іншого підходу, насамперед, залежить від обраного предмета дослідження, у нашому випадку предметом дослідження є децентралізація публічної влади в правовій теорії та державотворчій практиці. Основоположні ідеї, тобто загальнотеоретичні принципи, вироблені наукою та практикою та притаманні будь-якому дослідженню, незалежно від його предмета. І це тому, що дослідження, аналіз, з'ясування сутності і розуміння того чи іншого явища є можливим завдяки комплексному використанню основоположних, науково обґрунтованих ідей (засад), що визначають основні задачі дослідження.

Означене дає підстави стверджувати, що дослідження процесу децентралізації публічної влади в правовій теорії та державотворчій практиці повинно здійснюватися за допомогою методологічних принципів (основоположних засад), науково-методологічних підходів і методів методології. У ході обраного дослідження слід застосовувати такі науково-методологічні принципи (основоположні засади), як науковість, всебічність, об'єктивність, комплексність, історизм, конкретність. Кожен із цих принципів потребує певного тлумачення. Зокрема, принцип науковості за своєю сутністю полягає у застосуванні наукових досягнень у сфері новітніх технологій і, відповідно, застосування наукової методології. Науковість як основоположний принцип дає підстави для розуміння децентралізації влади в контексті висновків учених про універсальність цієї юридичної категорії, цінність децентралізації публічної влади в унітарній державі в умовах глобалізму, а також для побудови громадянського суспільства. Пріоритетним у цьому принципі варто вважати визначення перспектив децентралізації публічної влади в умовах

сучасного державотворення, враховуючи особливості проведення конституційної реформи в Україні.

Вагоме значення має принцип всебічності, він передбачає різноаспектність у пізнанні децентралізації публічної влади в правовій теорії та державотворчій практиці, дає можливість охарактеризувати цей процес у взаємозв'язку з іншими категоріями, процесами та явищами. Чим більше критеріїв аналізу застосовується у дослідженні, тим більш точними і вірогідними є висновки. Тому неможливо зробити загальний висновок про феномен децентралізації влади на підставі лише однорідних показників чи спираючись на досвід лише однієї держави. Із цих причин принцип всебічності дасть підстави для дослідження причинно-наслідкових зв'язків між децентралізацією публічної влади та іншими правовими явищами, такими як централізація, федералізація, деконцентрація, делегування і ін. Лише на основі принципу всебічності видається можливим дослідження основних моделей децентралізації влади.

З принципом усебічності тісно пов'язаний принцип об'єктивності. Принцип об'єктивності означає істинне відображення державно-правової дійсності у науковому пізнанні, відтворення її такою, якою вона існує реально [15, с. 48]. Об'єктивність у вивченні проблематики децентралізації публічної влади в правовій теорії та державотворчій практиці передбачає поєднання наукового і ціннісного підходів, надання пріоритету демократичним цінностям. Основним завданням принципу об'єктивності є забезпечення відтворення реального стану децентралізації публічної влади в Україні. За своєю сутністю принцип об'єктивності виражає необхідність неупередженого наукового осягнення дійсності, відображення об'єкта таким, яким він є сам по собі, в його різноманітних відношеннях і розвитку.

Наступною важливою основоположною засадою у дослідженні феномену децентралізації публічної влади є принцип комплексності. Його сутність полягає у певному поєднанні окремих процесів і властивостей в одне ціле. Перш за все, це стосується синергійного поєднання наукових досягнень як юриспруденції, так і інших галузевих наук, зокрема політології, державного управління, державного будівництва та місцевого самоврядування та ін. Синергія методів пізнання різних галузевих наук забезпечує комплексне бачення проблем, пов'язаних з особливостями децентралізації публічної влади в умовах сучасного державотворення в Україні.

Принцип комплексності має особливо велике значення для висвітлення децентралізації публічної влади за допомогою інтегративної юриспруденції. Так, наприклад, з метою розуміння сутності й змісту децентралізації влади необхідно звернутися до державно-управлінських, політичних, філософських, світоглядних засад. Наукові досягнення державного управління як галузевої науки дасть змогу визначити значення децентралізації публічної

влади в умовах сучасного державотворення в Україні.

Взаємодоповнюючим принципом до засади комплексності є принцип органічного поєднання теорії та практики, який дозволяє вивчити на теоретичному рівні процеси децентралізації і на основі наявного наукового доробку та практичного досвіду здійснити осмислення зазначеного явища на емпіричному рівні, тобто державотворчій практиці. Крім того, аналіз практики дає можливість усунути негативні моменти, які заважають проведенню децентралізації публічної влади на належному рівні, дозволяє краще зрозуміти необхідність децентралізації влади в умовах глобалізму. Узагальнюючи наведене, слід погодитися з думкою О. Л. Копиленка, який вважає, що саме практика у кінцевому підсумку підтверджує істинність чи неістинність наукового знання. Істинність знання, яке продукується наукою, може бути доведена повною мірою лише тоді, коли їй вдасться знайти, змоделювати явище, яке відповідає цьому знанню [16, с. 48].

Ще одним з основоположних засад дослідження проблематики децентралізації публічної влади в правовій теорії та державотворчій практиці є принцип історизму. За його допомогою можливо з'ясувати питання генезису децентралізації влади як явища за допомогою вивчення й аналізу історичних першоджерел розвитку право-державотворчого, а відповідно, й правореалізаційного процесів на території сучасної України. Застосування принципу історизму сприятиме дослідженню поглядів учених на вивчення проблеми децентралізації та виявленню причин формування концептуальних ідей децентралізації публічної влади в той чи інший період, оцінити їх значення для формування поняття децентралізації публічної влади в правовій теорії та державотворчій практиці з погляду сучасності та майбутнього.

До методологічних принципів дослідження децентралізації публічної влади в правовій теорії та державотворчій практиці відносимо також і принцип конкретності. Використання цього принципу дасть можливість: 1) здійснити детальний аналіз усіх умов, у яких перебуває процес децентралізації публічної влади в Україні; 2) виокремити основні ознаки (властивості), тенденції розвитку та становлення децентралізації влади в різні історичні періоди; 3) визначити основні моделі децентралізації влади; 4) дослідити фактори, що впливають на процес децентралізації в умовах сучасного державотворення в Україні. Справді, наукове пізнання феномену децентралізації публічної влади можливе лише тоді, коли будуть вивчені не лише особливості її сучасного стану, але й історичний розвиток проблеми, порядок виникнення, ефективність і її результативність у впливі на суспільне життя, в тому числі й формування громадянського суспільства.

Висновки

Зазначене зумовило необхідність переосмислення не лише поняття децентралізації

публічної влади, а й її ознаки та принципи. У свою чергу, це зумовлює потребу перегляду й методологічних засад вивчення особливостей здійснення процесу децентралізації публічної влади, враховуючи європейські стандарти і методологічні підходи до її трактування в юридичній науці.

Основні проблеми, що виникають під час осмислення феномену децентралізації публічної влади, варто аналізувати на двох взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих рівнях – методологічному та теоретичному, що дасть можливість у подальших дослідженнях охарактеризувати їх сутність, зміст, функціональне призначення, шляхи підвищення ефективності їх реалізації та інші аспекти.

Список використаних джерел:

1. Руднева О. М. Інтерсуб'єктивний фактор у сучасному праворозумінні / О. М. Руднева // Науковий вісник Академії муніципального управління: зб. наук. пр. – 2011. – Вип. № 2. – С. 227–235. – Серія «Право».
2. Кельман М. С. Методологічна ситуація у сучасному правознавстві / М. С. Кельман // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 1. – С. 3–11.
3. Федоренко В. Л. Методологія та методи дослідження проблем системи конституційного права України / В. Л. Федоренко // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2009. – № 2. – С. 13–24.
4. Український радянський енциклопедичний словник : в 3-х т. / редкол.: ... А. В. Кудрицький (відп. ред.) та ін. – 2-ге вид. – К: Голов.ред. УРЕ, 1987. – Т. 2. Каліграфія. – Португальці. – 736 с.
5. Оборотов Ю. М. Філософія права і методологія юриспруденції / Ю. М. Оборотов // Проблеми філософії права. – 2003. – Т. 1. – С. 41–43.
6. Рабінович П. М. Методологія юридичної науки / П. М. Рабінович // Юридична енциклопедія : в 6-ти т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) [та ін.]. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1998–2004. – Т. 3: К–М. – 2001. – С. 618–619.
7. Передумови становлення методології права в українській юридичній науці / Г. О. Дубов // Науковий часопис НПУ ім. Драгоманова. Економіка і право : зб. наук. праць. Вип. 11 – К.: Вид-во НПУ ім. Драгоманова, 2010. – С. 22–26.
8. Колишко Р. А. Децентралізація публічної влади: історія та сучасні тенденції розвитку / Р. А. Колишко // Вісник КНУ. – 2003. – Вип. 27. – С. 198 – 204. – Серія «Міжнародні відносини».
9. Методологія приватного права : зб. наук. праць (за мат. наук.-теорет. конф., м. Київ, 30 травня 2003 р.) / редкол.: О. Д. Крупчан та ін.. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 202 с.
10. Оборотов І. Г. Методологічні питання часу в правовій сфері / І. Г. Оборотов // Актуальні проблеми політики. – 2006. – Вип. 29. – С. 175–179.

11. Загальна теорія держави і права : підручник для студ. юрид. вищ. навч. закладів / [ЦвікМ. В., Петришин О. В., Авраменко Л. В. та ін.]; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. – Харків : Право, 2009. – 584 с.

12. Кельман М. С. Методологія права на сучасному етапі державотворення / М. С. Кельман // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2007. – Вип. 3. – С. 3–13.

13. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел]. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. – 1440 с.

14. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / О. Ф. Скакун; [пер. з рос.]. – Харків : Консум, 2001. – 656 с.

15. Теорія держави і права / О. В. Зайчук, А. П. Заець, В. С. Журавський та ін.]. – 2-ге вид. – К. : Юрінком Інтер, 2013. – 688 с. – (Академічний курс).

16. Копиленко О. Л. Правознавство: Кредитно-модульний курс : навчальний посібник / О. Л. Копиленко, Ю. І. Римаренко, Л. І. Мозковий. – К.: «ВД Професіонал», 2007. – 400 с.

Статья посвящена вопросу формирования методологической базы для проведения исследования децентрализации публичной власти в правовой теории и государственной практике, определению основных направлений и принципов исследования, а также отдельным аспектам содержательного характера исследования, которое выполняется автором.

Ключевые слова: децентрализация, методология, плюрализм, принципы исследования.

The article is devoted to the question of the formation of a methodological basis for conducting research on the decentralization of public authority in legal theory and state-building practice, defining the main directions and principles of research, as well as certain aspects of the content of the research, which is carried out by the author.

Key words: decentralization, methodology, pluralism, principles of research.

